משנה · אחרונים · תוספות יום טוב · סדר זרעים

תוספות יום טוב על משנה מעשר שני

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

תוספות יום טוב על משנה מעשר שני

רבי יום טוב ליפמן הלר הלוי

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/תוספות-יום-טוב-על-משנה-מעשר-שני/
הקובץ נוצר ב־21 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

משנה מעשר שני, הקדמה 4
פרק א 4
משנה א 4
משנה ב 4
משנה ג 4
משנה ד 5
משנה ה 5
משנה ו 6
משנה ז 6
פרק ב 6
משנה א 6
משנה ב 6
משנה ג 7
משנה ד 7
משנה ה 7
משנה ו 8
משנה ז 8
משנה ח 8
משנה ט 9
משנה י 9
פרק ג 10
משנה א 10
משנה ב 10
משנה ג 10
משנה ד 10
משנה ה 10
משנה ו 11
משנה ז 11
משנה ח 12
משנה ט 12
משנה י 12
משנה יא 12
משנה יב 12
משנה יג 13
פרק ד 14
משנה א 14
משנה ב 14
משנה ג 14
משנה ד 15
משנה ה 15
משנה ו 15
משנה ז 16
משנה ח 17
משנה ט 19
משנה י 19
משנה יא 19
פרק ה 19
משנה א 19
משנה ב 20
משנה ג 23
משנה ד 23
משנה ה 23
משנה ו 25
משנה ז 26
משנה ט 26
משנה י 27
משנה יא 28
משנה יב 28
משנה יג 28
משנה יד 28
משנה טו 28

משנה מעשר שני, הקדמה

כתב הרמב"ם סידר אחר מעשר ראשון מעשר שני על סדר מעלתם.

פרק א

משנה א

אין מוכרין אותו. פירש הר"ב וסתם מתני' כר"מ. וכן פסק במ"ג ד דפ"ד. וב"ה נמי סברי דממון גבוה הוא במ"ג פ"ה ומ"ו פ"ז דפאה. ועיין פרק ז דפסחים מ"ג ומ"ש שם. ועוד במ"ו פ"ד דמכילתין:

ואין ממשכנין אותו. מפני שכתוב בו ברכה. ירושלמי:

[***ולא שוקלין כנגדו**. פירש הר"ב סלע של חולין וכו'. וכל שכן פירות נגד פירות. וכן פי' הר"ש לתרווייהו. וכתב עוד דמוכח בפ' במה מדליקין דאין שוקלין סלע וכו' ואפי' לחלל עליהן מעשר שני שמא לא יכוין משקלותיו ומפיק ליה לחולין. ע"כ]:

מתנת חנם. [כתב הר"ב כגון וכו' אבל לתת לו מתנה וכו' אסור]. וכן פסק במ"ג פ"ד ועיין במ"ג ה דפ"ה. [*ומ"ש הר"ב כגון שמזמינו וכו' אבל לתת לו ממש לדברי האומר מתנה כמכר אסור. ונ"ל דדוקא *)(לעניים) לתת במתנה מעשר שני פליגי אבל אפשר ויכול להיות דלקבוע למעשר כולי עלמא מודו דאין מתנה קובעת כמכר. וכשני סתמות היינו משנה ראשונה דפ' שני דמעשרות. ומ"ב פ"ג דמעשרות]:

משנה ב

[***תמים חי**. פירש הר"ב והוא הדין נמי שחוט. עיין מה שכתבתי בריש פרק ה דבכורות]:

הבכור מוכרין אותו תמים חי. וכתב הרמב"ם ושמא תאמר כיון שהבכור לכהן מה תועלת לזה שקנאו. הנה התועלת גלויה ומפורסמת כי אם נפל בו מום והוא אצלו יאכל אותו הקונה אותו עכ"ל. [*ומתני' בזמן הזה. דבזמן המקדש אין מוכרים אותו תמים שעומד לקרבן ואין לכהן זכות בו. כדאיתא פ"ק דתמורה הביאה הר"ש ומשום הכי לא מצי קתני שחוט דתמים שחוט בזמן הזה יקבר כדתנן ספ"ה דבכורות]:

משנה ג

[***יצא העור לחולין**. לשון הר"ש וכולהו נפקא לן בריש פ"ב דעירובין דתניא בן בג בג [אומר] בבקר מלמד שלוקחים בקר על גב עורו [ויצא העור לחולין ואין צריך למכרו ולחזור ולאכלו בירושלים] ובצאן מלמד שלוקחים צאן על גבי גיזתה [פירש"י אע"ג דאיכא תרתי עור וגיזה דנפקו לחולין ע"כ] ביין מלמד שלוקחים יין על גבי קנקנו. ובשכר מלמד שלוקחין תמד משהחמיץ. ומיתורא דבי"ת דריש. וכך מסקי התוספות דהתם

דמיתורא דביתי"ן דריש. דפרטי צריכין לכלל ופרט וכלל כדפי' הר"ב לקמן משנה ה וכתב עוד הר"ש דחיה לבשר תאוה דנקנה אגב העור וקליפי אגוזים ילפינן במה מצינו]: **מקום שדרכן למכור סתומות***). [*כלומר שמוכרין הקנקן עם היין. לשון הפירוש שהזכרתי]:

התמד. פי' הר"ב פסולת של ענבים וכו'. ובפרק בתרא דמעשרות משנה ו מפרש דכן בשמרים:

אינו נלקח בכסף מעשר. לשון הר"ב דחשיב כמו מים. ואנן בעינן פרי מפרי וגדולי קרקע. ולקמן במשנה ה הביא הר"ב. וכן הרמב"ם ברייתא דממעיט מים ומלח מגדולי קרקע ופירש הרמב"ם שהמים יסוד פשוט הם. והמלח אדמה שרופה ע"כ. אבל הך דהכא ברייתא בפרק בכל מערבין (עירובין דף כ"ז.) ובפרק מרובה (בבא קמא דף סג.) והכי נמי איתא פ' ג' מינים (נזיר דף לה.) וצריך לומר דהך ברייתא סברה שאע"פ שהמים נקוים מתחת לארץ ככתוב במעשה בראשית ולא מקרקע גדלי מ"מ הואיל ונובעים הם מהארץ ונראין לעין כאילו גדלים ורבים מן הקרקע אצטריך למעוטינהו משום דלא הוו פרי מפרי. וכן לאותו המלח שהוא מים שרופים [*ומ"מ קשיא בין להר"ב בין להרמב"ם דלא ה"ל להביא ברייתא זו דממעטת אף דגים דממים גדלים ונזונים. אלא הברייתא דדרשה ברבוי ומיעוט דלא ממעט אלא מים ומלח כדאיתא התם לחד מ"ד. ומיהו לדידיה נמי כשיש במים ומלח המעורבים שומן דגים מותר ואע"ג דלא קאמר טעמא מ"מ פרי מפרי הוא והיינו טעמא דרש"י שכתב במתני' [ברפ"ג דעירובין] דמים ומלח אסור דלאו פרי מפרי הוא ולא כתב לגדולי קרקע. וכן בגמ' אדאמרינן דמים ומלח מעורבים נמי לא דבעינן פרי מפרש רש"י דדריש כלל ופרט. ונ"ל דזה שאמרו במתני' דלאו פרי מפרי הוא. לא דמאן דדריש ברבוי ומיעוט סבירא ליה שצריך פרי מפרי אלא דממילא כך הוא]: וגידולי קרקע. עיין מה שכתבתי במ"ב פ"ז דבבא מציעא:

משנה ד

אין העור יוצא לחולין. פי' הר"ב דלא קנה מעשר. ועיין בפירושו משנה דלקמן:

לא יצא קנקן לחולין. ויאכל כנגד דמי הקנקן הר"ש. ועיין מ"ש בריש פ"ג:

משנה ה

הלוקח מים ומלח. פירש הר"ב שאינן גדולי קרקע. עיין מ"ש במ"ג:

[***יחזרו דמים למקומן**. פי' הר"ב משום דהוי כמקח טעות שאם היה יודע וכו' כלומר אנן סהדי וכו' ומשום הכי לא מצי המוכר לטעון דלמא מזיד הוא. אבל אין לפרש במאמינו.

דא"כ במתני' דלקמן דמוקי לה הר"ב בברח או במזיד לוקמיה באינו מאמינו. כך נראה לי]:

[*ואם אין מקדש ירקבו. עיין בפירוש הר"ב במ"ז פ"ח דעדיות. ומ"ש שם בס"ד]:

משנה ו

[*תקבר. אם מתה. הרמב"ם. וכך תנן להדיא בפ"ג משנה יא]:

על ידי עורה. פירש הר"ב עם עורה. ולא דמי למתני' ג דיצא העור לחולין דהתם לזבחי שלמים נקנית ונותן עינו בבשר. אבל הכא דתקבר נמצא שהוא כאילו לא נתן עיניו בבשר ועיין במשנה יא פ"ג:

משנה ז

יאכל כנגדם. שיחלל אלו המעות על אותן שביד המוכר וכולה מלתא משום קנסא כדמוכח בגמרא רש"י פ"ב דקדושין ד' נו:

[*זה הכלל כל שהוא חוץ לאכילה וכו'. עיין במשנה יב דפ"ה. וגם עיין בריש פ' דלקמן]:

פרק ב

משנה א

[*ולשתיה. פי' הר"ב דכתיב בבקר ובצאן וביין ובשכר ואכלת שם. ושתיה בכלל אכילה. ומיהו בר"פ יום הכפורים (יומא עו.) לא קיימא להך דרשא דפרכינן דלמא ע"י אנגרון פירש"י מין מאכל שנותנין בו יין. ומסיק אלא יליף שכר שכר מנזיר מה להלן יין אף כאן יין]:

[*לסיכה. עיין במתני' דלקמן]:

[*אבל מפטם הוא את היין. נראה לי לפי שאין היין נבלע בהם אבל הם נותנים טעם טוב ביין. ודקדקתי (בס"פ) [בספרי] הרמב"ם ולא מצאתי שהעתיק לכל זו הבבא מן [אין] מפטמים וכו' עד הכא בפ"ג מהל' מעשר שני והכסף משנה לא העיר בזה וצ"ע]:

השבח לשני. זה הכלל כל ששבחו ניכר וכו'. לא דמי לשבח עצים דמשנה ה פ"ג דערלה. ומשנה ה פ"ג דע"ז. דיש שבח עצים בפת [*שהם איסורי הנאה ועיין מה שכתבתי שם]:

משנה ב

ר"ש אומר אין סכין שמן של מעשר שני בירושלים. פי' הר"ב קסבר לא ניתן לסיכה. וכן פי' הר"ש. והקשה הרמב"ם דא"כ הוי לי' למימר ר"ש אומר אין סכין מעשר שני ולמה לו להזכיר בירושלים או הוה ליה למימר מעשר שני לא ניתן לסיכה. ומפרש שר' שמעון אומר שאסור לאדם לומר לחבירו בירושלים שהוא מקום מיוחד להוציא מעשר

שני שימשח אותו בשמן של מעשר שני ושתמשח יד מושחו ותהיה שכרו על המשיחה שמשחו ואינו מותר שישתכר אדם ממעות מעשר שני וחכמים מתירין זה כי הם אומרים שאין דמים למשיחת ידו ואין מקפידין בזה. וכן אמרו בגמרא מה הקילו בתרומה כהדא דתניא סך כהן שמן תרומה ומביא ישראל ומעגיל על גבי מעיו ואינו חושש ע"כ. ועם זה מתיישב ג"כ דחכמים דמתני' לאו היינו ת"ק כלומר מתניתין דלעיל:

מה לא אם הקל. פי' מה זה לא כך. אם הקל וכו'. [*ובסדר משנה שבירושל' לא גרס אם. ושמעתי לגרוס מה אם לא. וה"פ מה אם דקאמרת כלומר אם הקל וכו'. לא הקל וכו' ובמשנה שבפי' שהזכרתי ל"ג תיבת מה וכדתנן בפרק דלקמן משנה י ועי' במשנה ב]:

משנה ג

[***תאכל צמחונים**. כתב הר"ב כשהן ירקות לחין וכו. שאלו רוב מאכלן לבהמה. ואם יטמאו יפדו אותם לבהמה ואין פודין מעשר שני לבהמה כ"כ בהשגת הראב"ד פ"ב מהלכות מעשר שני. אע"פ שמפרש לחין לאו לדיוק' דלאפוקי יבשין אלא איפכא לאפוקי שיצטרך דוקא לאכלן לאכילה משובחת טפי כגון מלילות או ע"י תבשיל או ע"י עיסה. ופי' הר"ב הוא פי' הרמב"ם שבפירוש המשנה אבל בחבורו פי' בענין אחר]:

משנה ד

יתחלקו לעסיות. מה שפי' הר"ב דאוכל פחות מכביצה לא מיטמא מאחרים. עיין מ"ש בריש פ"ב דטהרות:

ושפין. פירש הר"ב על הבשר. שכך היה דרכן דומיא דחפיפה דלעיל:

ומאכילין. פירש הר"ב לבהמה. וכן פי' הרמב"ם ושאני תרומה ממעשר שני דתרומה נאכלת לבהמה דאתרבי מקנין כספו וכדתנן במ"ט מפר' בתרא דתרומות:

משנה ה

מה שלקט לקט למעשר שני. פי' הר"ב ויתנה ויאמר וכו'. וכך כתב הר"ש מהירושלמי. וכן פסק הרמב"ם ריש פ"ו. וקשיא לי דהא בפ"ק. דדמאי תנן במשנה ב. דמעשר שני דדמאי מחללין כסף על כסף. נחושת על נחושת. משמע דאילו ודאי לא. וכ"פ שם הר"ב. וכ"כ הרמב"ם בפ"ד מהלכות מעשר שני. ואפשר לומר כדפי' הר"ב שם דשל שני מלכים והשני חריף מחללין. והתו' דפ' הזהב (בבא מציעא דף מד) כתבו דשאינו חריף על חריף מחללין. והשתא הכא דמעות הרבה הוא ומסתמא יש ביניהם החריפים יותר מהאחרים ויחלל על החריפים דוקא. וסמך התנא אמתניתין דלעיל ואמתניתין דלקמן ושם אפרש עוד. ובפ"ק דפסחים דף י תניא הניח מנה ונמצא מאתים חולין ומעשר שני מעורבים דברי רבי. ופי' רש"י ומביא סלעים בשוה מנה וכו' וכתבו התו' ובחנם פי' כן דמינייהו

גופייהו היה יכול ליקח שיעור מעות מעשר ואומר אם אלו מעות וכו'. ור' יצחק בן אברהם הקשה על פי' רש"י דאיך יכול לחלל אסלעים ובפ' הזהב אמר טיבעא אטיבע' לא מחללין ושם פירשנו עכ"ל. הא קמן דאע"ג דבהזהב פירשו דבשאינו חריף על חריף מחללין ובזה מתורץ קושיית ר' יצחק בן אברהם. אפ"ה כתבו דמינייהו גופייהו וכו'. אלא משום דבהרבה מעות משכחת להו החריפים יותר מהאחרים שבהם. ואולי דדעת רש"י למנקט מלתא דפסיקא ומביא סלעים וכו'. משום דהא אפשר דכל המעות שוים הם. ובמס' ביצה פ"ק דף י מחולפת השיטה אהא דתניא הניח מנה וכו'. דרש"י פי' נוטל היפה וכו'. והתוס' תמהו דהא אין מחללין כסף על כסף וכו'. ופירשו דתחלה מחלל על פרוטות וחוזר וכו':

אם בלל וחפן וכו'. פי' הר"ב שהיו בלולין ומעורבין ולקח אותם וכו'. וכך פי' הרמב"ם בחבורו ריש פ"ו. והטעם נראה משום דכיון שהם בלולים ומעורבים א"א לומר שמה שחופן בחפניו הכל של מעשר דדוקא כשלוקט אחד אחד י"ל שכל אחד שלוקח הוא של מעשר [*ומ"מ איכא בין פירוש הר"ב לפירוש הרמב"ם שהרמב"ם כתב ובללן וחפן ול' המשנה כותיה דייקא. מה שאין כן לפירוש הר"ב שפירש שהיו בלולין וכו'] ודע גם בהך סיפא צריך להתנות כמו ברישא. וכן כתב הרמב"ם בפירושו ובחבורו:

זה הכלל וכו'. בפ"ז דתרומות איתא נמי כללא כהאי גוונא. ועיין מה שכתבתי שם:

משנה ו

אלא חוזר ומחללם על הכסף. וכ' הר"ב ואי קשיא יקח א' משני סלעים וכו' אי שריית וכו' חיישינן דלמא אתי למשקל חד מינייהו בלא תנאי. וכן כתב הר"ש [*והוסיף ואי מצרכת ליה להביא כסף אחר מעלמא ולחלל עליו אכתי גזרינן דלמא אתי למשקל חדא מהני בלא תנאי ע"כ] ובמשנה דלעיל כתבתי דאיכא דסבר דמינייהו גופייהו יכול להתנות י"ל דטפי יש לחוש בשני סלעים מבהרבה מעות דיותר יזכור בתנאי כשלוקט הרבה משיקח א' משנים. ועוד י"ל דבשני סלעים מסתמא אין אחד חריף מהשני. משא"כ בהרבה מעות דמשכחת בהו חריפים ושאינם חריפים. וכדכתבינן לעיל ודברו חכמים בהווה:

משנה ז

לא יעשה אדם סלעיו דינרי זהב. פי' הר"ב שמא ישהה עליותיו עד שיחליף סלעיו. לישנא דגמ' פ' הזהב (בבא מציעא דף מה:) דזימנין דלא מלו זוזי בדינרא:

משנה ח

ב"ש אומרים כל הסלע מעות. פי' הר"ב יכול הוא לפרוט כולן וכו'. וכן פי' רש"י בפרק הזהב (בבא מציעא דף מה) והקשו עליו התוס' דבמס' עדיות פ"ק תני ליה בהדי דברים

דב"ש לחומרא. לכך נראה דב"ש דוקא בכל הסלע קאמרי ולא יחליף ב' וג' פעמים שבכל פעם משתכר החנוני ונמצא מפסיד מעשר שני. ועוד י"ל דהכא דוקא יתן בכל הסלע מעות שלא יתעפשו בדרך קודם שיגיעו שם ע"כ. והר"ש כתב תירוץ בתרא ועיין לקמן בסמוך:

וחכמים מתירין. פי' הר"ב כיון שאין לו אלא חצי דינר כסף. משמע דטעמא דשריותא הוא משום שאין לו בדינר כסף ואילו בפירות לא איכפת לן. ובירושלמי איפכא. דאמר ריש לקיש מה פליגין ר"מ ורבנן בפירות שאין בהם כדי כסף. אבל בפירות שיש בהם כדי כסף. אף רבנן מודו. והרמב"ם סוף פ"ה מהלכות מעשר שני יהיב טעמא כפי מ"ש הכ"מ דכשהפירות מועטים פחות מדינר אינם ראוים ליפדות בפני עצמם. ולפיכך הם נפדים עם הכסף. והראב"ד מפרש דהואיל והפירות מועטים ואין מתפיסים סלע מצרפים אותם עם המעות ומתפיס סלע עליהם. אבל אם יש בפירות דבר הראוי אין זוקקים כסף עמהם לחללם על כסף אחר שאין מחללין כסף על כסף. ע"כ [*בהשגותיו. אבל בפירושו למסכת עדיות פ"א משנה ט מפרש מע"א וע"ש]. והתוס' בפ' הזהב (בבא מציעא דף מה.) העתיקו המשנה בזה הלשון. ר"מ אומר אין מחללין כסף על כסף. וחכמים מתירין. נראה ודאי שגירסא אחרת נזדמנה להם:

משנה ט

בית שמאי אומרים כל הסלע מעות. לפירוש הר"ב וכפירש"י בפרק הזהב הוי מתני' בית שמאי לקולא וב"ה לחומרא וקשיא דבעדיות פ"ק תני לה בהדי הני דב"ש לחומרא. והר"ש מפרש דה"נ ב"ש לחומרא וסברי דדוקא יחליף בכל הסלע מעות שלא יצטרכו לקנות ב' פעמים וליתן שתי קולבנות. וכתב עוד דסוגית הירושלמי כפירוש רש"י והר"ב:

הדנין לפני חכמים. כתב הר"ב שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא. וחנן המצרי. וכ"כ הר"ש. ובסוף פ"ק דסנהדרין [דף יז:] חשיב נמי חנניא בן חכינאי. ותו רב נחמן בר יצחק מתני ה' שמוסיף שמעון בן ננס. ופי' רש"י שם שכל אלו לא באו לזקנה. ויושבין בקרקע ומשיבין תשובות קושיות לזקנים והיינו דנין בהלכה:

משנה י

מה שהטהורים שותים וכו'. פי' הר"ב שאומר לכשישתו תהא וכו' מעכשיו. פירש הכ"מ סוף פרק שמיני דהשתא חל החלול קודם שיתחילו לשתות ולא מופלג אלא סמוך ביותר בשעה שפירש היין מהכד לפיהם ואינו ענין לדין ברירה. ואתיא מתני' ככולי עלמא. ולא כמ"ש הראב"ד דמתני' כר"מ דסבירא לי' דאף בדאורייתא יש ברירה. ולא קיימא לן הכי כמ"ש הר"ב במ"ד פרק ז דדמאי. ועיין שם במ"ב:

נמצאו טהורים וטמאים שותים מכד א'. וכתב הרמב"ם והוא שיהיו טמאים בשאר טומאות מלבד זיבות ושיהיה הכלי מחרס ובתנאי שלא יגע ביין. וכלי חרס אינו מטמא מגבו. אבל אם היו טמאים בזיבות מטמא בהיסט. עכ"ל. ודתנן שותים רוצה לומר זה אחר זה בתחלה הטהורים ואח"כ הטמאים אבל הטמאים רשאים להשקות לטהורים ע"פ אלו התנאים:

פרק ג

משנה א

אבל נותנים זה לזה מתנת חנם. קצת קשה דהוה זו ואין צריך לומר זו דהא אם מותר לומר העלם וכו' כ"ש שמותר להזמינו בלא העלם. וע"ק דהא כבר תנא ליה בריש פרק קמא. ונראה לי דה"ק אלא אומר לו העלם וכו'. דהוי כמזמינו והרי אמרו אבל וכו':

משנה ב

לא נקל בתרומה. מה שפירש הר"ב שלא כל הדברים המטמאים את הקדש מטמאים את התרומה. כדתנן [במשנה ב] ד וה דפ"ב ממס' טהרות:

משנה ג

והלה עושה צרכיו במעות. ואין כאן שום מתנה דאין אחד נותן לחברו כלום. אלא שקדושת המעות חל על אלו הפירות ואתיא ככולי עלמא. עיין בפסק הר"ב במ"ג פ"ד: **והלה**. נראה לי שנגזר מן הללו והוא מהכפולים והלמ"ד דגושה:

משנה ד

מעות בירושלים ופירות במדינה וכו'. כתב הר"ב אשמועינן דאע"ג דפירות מעשר אין יכולים ליפדות בירושלים מעות מעשר מתחללים הן בירושלים. כלומר ואף על גב דהפירות שמתחללין הם חוץ לירושלים שלא שמענו ממתני' דלעיל אלא כשהפירות של חבירו הן בירושלים. וכ"כ שם הרמב"ם בהדיא וה"א דוקא כשהפירות בירושלים שרי משום דמידי דהוי כקונ' פירות בירושלי' שהמעות נתנין לקנות בהם כל מידי דמיכל אבל כשהפירות חוץ לירושלים אימא לא. קמ"ל:

משנה ה

[*רבן שמעון בן גמליאל אומר וכו' **כתב הר"ב דאין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל**. וכן כתב הרמב"ם ועיין מ"ש במ"ז פרק שמיני דערובין]:

משנה ו

יחזור מעשר שני וכו'. פירש הר"ב דמתנות שלא הורמו כמו שהורמו דמיין. עיין מה שכתבתי במשנה ג פ"ד:

והדמאי. פירש הר"ב טבל של דמאי. דאילו מעשר שני של דמאי לא. כן הוא בירושלמי שכבר תפסתו מחיצה. והשתא הא דפירש הר"ב בפ"ק דדמאי מ"ב הדמאי כו' נכנס לירושלים ויוצא ומשמע שם מדבריו דבמעשר עצמו מפרש. קשיא מירושלמי דהכא. ובפי' הרמב"ם דהתם והכא במעשר של דמאי אך בחבורו פ"ב סי' ט' וסי' י"א פסק כהך ירושלמי:

נכנס ויוצא ונפדה. כתב הר"ב והך סיפא לתנא קמא איצטריך ואליבא דבית הלל. כלומר דאילו לרבי שמעון בן יהודה לא אצטריך כלל. אבל פשיטא דלתנא קמא לבית שמאי כ"ש דאצטריך. ולשון הר"ש ונקט הך סיפא דאפילו תנא קמא מודה:

משנה ז

מכנגד החומה ולפנים כלפנים וכו'. פירש הר"ב דבין נוף ובין עיקר וכו'. והיינו דתנן במס' מעשרות פ"ג ובירושלים הולך אחר הנוף וכו' אף אחר הנוף. עד כאן. ותימה דהתם לא פירש כן אלא דאזלינן בתרווייהו לחומרא. ע"כ. ושם פירש הר"ש כמ"ש הר"ב שם ורמי עלה מתניתין דהכא ושני לה אליבא גמרא דמכות דף יב דמתניתין דהתם רבי יהודה. ומתניתין דהכא רבנן. אי נמי דרב אשי דמשני התם וקאמר מאי אחר הנוף אף אחר הנוף קאי לשנויי דלא תקשה מתניתין דמעשר שני והכי קאמר ובירושלים הלך אחר הנוף דבין נוף ובין עיקר מכנגד החומה ולפנים כלפנים וכו'. כדכתב הר"ב במתני' דהכא. והשתא תפיס הר"ב הכא אליבא דרב אשי. וזהו שכתב והיינו דתנן במסכת מעשרות וכו'. אבל לפירושו דלעיל לאו היינו הך אלא ההיא ר' יהודה והך דהכא רבנן. והרמב"ם מפרש נמי לתרתי מתני' כחדא וע"פ שינויא דרב אשי. אלא דמפרש דמתני' דהכא לענין אכילה דדוקא לפנים מן החומה אוכלין. ומתניתין דלעיל לענין פדייה וקאמר אפילו בנוף שחוץ לחומה אין פודין אותו הואיל ועיקרו בפנים הוי כנכנס לפנים. כך פירש דבריו בכסף משנה ספ"ב מהלכות מעשר שני:

[*__בתי הבדים וכו__'. מ"ש הר"ב בחומת המדינה. עיין בזה בפ"ק דשקלים משנה ג]:

בית שמאי אומרים הכל כלפנים. לשון הרמב"ם ומאמר בית שמאי הכל כלפנים לחומרא. וכן נתבאר בתוספתא ר"ל שלא יפדה בהם מעשר שני ולא יאכלנו:

[*__ובית הלל אומרים מכנגד החומה וכו__'. מפשטא דמתני' משמע דלא איכפת להו לבית הלל בפתחיהן בין שהן לפנים או לחוץ. ובסתם משנה דלקמן לענין דמקדש

מחלקין. וצריך לחלק בין ירושלים למקדש. ולומר דכשקדשו מתחלה ירושלים כך קדשו וכשקדשו המקדש כך קדשו. ושוב ראיתי בחבורו של הרמב"ם שכתב ספ"ב מהלכות מעשר שני וז"ל בתים שבצד החומה שפתחיהם לפנים מן החומה וחללו חוץ מכנגד החומה ולפנים כלפנים לכל דבר. ומכנגד החומה ולחוץ אין אוכלים שם ואין פודין שם להחמיר. היה חללו לפנים ופתחיהן לחוץ מכנגד החומה ולחוץ כלחוץ פודין בו ואין אוכלין. ומכנגד החומה ולפנים אין אוכלין שם ואין פודין להחמיר ע"כ. ואע"ג דהשתא נמי אין שוים מקדש וירושלים מ"מ איכא בתרווייהו נפקותא בענין פתיחתן להיכן הוא. וכתב הכ"מ דדברי הרמב"ם מהירושלמי והעתיקו להירושלמי וכתב שמתוך דברי הרמב"ם נראה שאין נוסחא של ירושלמי הזאת מכוונת ויש בה טעות סופר וק"ל עכ"ל. ולי נראה בלאו הא דהרמב"ם אין הנוסחא מכוונת וק"ל אם תעיין שם ואין להאריך כאן. אך לפי שהרמב"ם בפירושו לא כתב כלום מן הירושלמי אלא הניח המשנה כפשטה. ואחריו נמשך הר"ב. אפשר לי לומר שכשחיבר פירוש המשנה לא היתה לו אלא הנוסחא זו המשובשת ואח"כ בחבורו נזדמנה לו נוסחא הנכונה ואליבה הוא שכתב כן בחבורו]: **מכנגד החומה ולפנים וכו'**. מ"ש הר"ב וקדשים קלים. מהירושלמי. ודלא פירשו כך גבי אילן. משום דבשר אין רגילין לאכול תחת אילן שהוא עומד באויר השמים אבל פירות ושאר דברים הנלקחים בכסף מעשר שאינו בשר רגילין לאכול באויר השמים תחת אילן:

משנה ח

הלשכות בנויות בקודש ופתוחות לחול. כה"ג דתנן במשנה ו פרק ב דמדות דבנויות בעזרת ישראל ופתוחות לעזרת נשים. [*והכא שפירש הר"ב ופתוחות לחול להר הבית והוא לשון רש"י דפרק כיצד צולין (פסחים דף פו.) א"כ בעזרה שכתבו הר"ב כאן ורש"י שם הוא בעזרת נשים שהוא בין הר הבית ועזרת אנשים]:

משנה ט

באב הטומאה. פירש הר"ב שרץ ונבלה וכיוצא בהן. השנוין בריש מס' כלים:

משנה י

[*רבי יהודה אומר יקבר. עיין במשנה דלקמן]:

משנה יא

יקבר על ידי עורו. עיין מה שכתבתי במשנה ו פרק קמא:

משנה יב

[*המשאיל קנקנים למעשר שני. וז"ל הרמב"ם בפ"ח מהלכות מעשר שני מי שהיה לו יין של מעשר שני והשאיל קנקניו לאותו מעשר]:

[*זלף. פירש הר"ב הכניס וכו'. עיין מ"ש במ"ג פרק יט דשבת]:
[*זלף לתוכן סתם. פירש הר"ב שהכניס לתוכן יין של טבל וכו'. וכן פירש הר"ש. ואין טעם יפה לחלק בין רישא לסיפא אבל הרמב"ם פירש אף הסיפא בגוונא דרישא וז"ל ואם נתן לתוך הקנקנים יין מעשר שני סתם ולא פירש שנתן אותן הקנקנים בתורת שאלה כל זמן שלא סתם פי הקנקני' [אותן הקנקנים ברשות המשאיל אבל אם סתם פי הקנקנים] הרי נתנם למעשר ונתחייבו למכרם ולאכול בדמיהם מה שראוי לאכול בירושלי' כדין מע"ש עכ"ל]:
[*משגפן קנה מעשר. הטעם תמצא בפירוש הר"ב במשנה דלקמן]:

משנה יג

במקום שדרכן למכור סתומות. פי' הר"ב דכה"ג בירושלים הקנקן טפלה ליין כדתנן לעיל בפ"ק. מ"ג וכלומר שלא הקפיד על הקנקן כשקנאו ולפיכך אין צריך לאכול כנגד דמי הקנקן. והכי נמי בגבולים קנה מעשר לקנקנים כשקרא שם בסתומות. אבל במקום שדרכן למכור פתוחות דבירושלים לא יצא הקנקן לחולין אף כשמכרן סתומות כדתנן לעיל בפ"ק מ"ד וצריך שיאכל כנגד דמי הקנקן. לפי שהוציא מעות מעשר שני בקנקן עצמו שלא נעשה טפל ליין. הלכך אף בגבולין אע"פ שקרא שם לאחר שגפן וסתמן הואיל ודרך המקום למכור פתוחות. ואין הקנקן טפל ליין לא קנה קריאת שם מעשר לקנקן. וכפירוש הר"ב כן פירש הר"ש. וקשה דלפירושם לא יצא לחולין דתנן קאי אקונה במעות מעשר בירושלים דפ"ק ועיקר דינא דאנן קיימין ביה חסר מן הספר [*ועוד דבמה דברים אמורים לא קאי אדסמיך ליה]. והרמב"ם מפרש לכולה מתני' לענין המוכר ליין במעות מעשר שני דלבית שמאי כשפותח ומערה גילה דעתו שאינו מוכר הקנקן ויצא הקנקן לחולין ולבית הלל סגי בפתיחה לגלות דעתו שאינו מוכר הקנקן. ובמה דברים אמורים במקום שדרכן למכור סתומות. אבל במקום שדרכן למכור פתוחות מודים בית הלל דכשלא עירה מכר ג"כ הקנקן. ותימה ממתני' ג בפ"ק סתומות במקום שדרכן למכור סתומות יצא קנקן לחולין. ופירש שם לענין שלא קנאו בדמי מעשר שני לקנקן והכא הוי הדין דדוקא כשפתחו אף לבית הלל. [*ועיין עוד לקמן]. ובחבורו ריש פ"ח מפרש לענין דתנן בפ"ק כדי יין סתומות מקום שדרכן למכור סתומות יצא קנקן לחולין. וקאמרי ב"ש דלא מקרי פתוחות אלא עד שיפתח ויערה לגת. וב"ה קאמרי שאין צריך לערות וקאמר מתני' בד"א שצריך לב"ה מיהא לפתוח במקום שדרכן למכור סתומות אבל במקום שדרכן למכור פתוחות אפילו מכרן סתומות לא יצא הקנקן לחולין. והשיגו הראב"ד דמשמע דמפתח ומערה כדי שלא יצא לחולין. וכן כתב הרמב"ם שם בהדיא

ולמה זה כי מה הנאה יש לו במה שלא יצא לחולין. וכתב הכ"מ וי"ל דלא משום שיהא לו הנאה בדבר אלא אם רצה שלא יצא הקנקן לחולין פותח וכו'. ובשם ספר הבתים מצאתי יראה כי דעת הר"ב כדי שלא יצא לחולין שלא יהא נבלע עם היין שכיון שפתחן גילה דעתו שאין רצונו למכור הקנקן. עכ"ל:

[*אבל אם רצה וכו' יצא קנקן לחולין. לשון הר"ב ואפילו הקנקנים סתומות. מדברי הרמב"ם שבפירושו העתיק כן. וכבר כתבתי לעיל דמצריך לבית הלל שיפתח ואז יצא הקנקן לחולין. והקשיתי לשאול דהוא דלא כסתמא דפ"ק. והר"ב דלא פי' כן בדב"ה כדפי' הרמב"ם הוה ליה לכתוב ואפי' הקנקנים פתוחות. אבל הואיל ודבריו מל' הרמב"ם הן והתם ודאי הלשון סתומות לכך לא הגהתי. ודברי הר"ש דחוקים דמפרש דקאי אמשגפן קרא שם וקאמר דאם מוכר במדה דהיינו כאומן דכתב הר"ב בפ"ק דקפיד אכלי והלכך אף אם משגפן קרא שם יצא קנקן לחולין דהא קפיד אכלי אלא אם כן שרוצה להחמיר] [ע"ע]:

פרק ד

משנה א

ויציאות מביתו. מסתברא דהוא הדין ממקום הזול למקום היוקר דרישא. דהא הכא נמי הוי ממקום הזול למקום היוקר. וכ"ש ממקום היוקר למקום הזול ברישא דיציאות מביתו. והרמב"ם סוף פ"ד מהל' מעשר שני העתיק המשנה כלשונה:

משנה ב

פודין מעשר שני כשער הזול. בירושלמי מתני' ד' למה פודין אותו כשער הזול. מפני שכתוב בו ברכה:

על פי עד אחד. לשון הר"ב בשומת לוקח אחד. וכן לשון הר"ש. וכלומר סוחר בקי בשומא. וכן פירש רש"י בפ"ק דסנהדרין דף יד ע"ב ת"ר מעשר שני שאין דמיו ידועים פודין אותו בשלשה לקוחות. פירש"י סוחרים בקיאים בשומא:

שקרם. כתב הר"ב גירסא אחרת שקסס ודוגמתו בבבא בתרא פ"ו מ"ב עשר קוססות. ופירש הר"ש כמו פריו יקוסס ויבש דיחזקאל (יז ט) וכ"פ שם הרשב"ם:

שהחליאו. ל' הרמב"ם ענינו שכהו או העלו חלודה ונשתנו מראיהן והוא כמו החלידו:

משנה ג

בסלע ואיסר. מה שפי' הר"ב שהאיסר אחד משמה ותשעים בסלע. תמצא מפורש בפרק הזהב משנה ה. ואע"ג דאיכא מטבעות פחותות מאיסר כמו מסמס קונטרק ודומיהן

כדתנן בגמ' פ"ק דקדושין דף יב ע"א. אפילו הכי דוקא איסר שהוא דבר חשוב קצת. ועי' בפרקין משנה ח. ובפ"ז דעירובין משנה י. ובפירוש הר"ב מ"ו פרק ג דסוכה ובמ"ב פרק ג דחולין:

מפני שהוא מוסיף על הקרן. ופירש הר"ב דתוספת דקרן עדיפא מפני שיכול להערים על החומש. ירושלמי. והר"ש הביא בבלי דריש פרק המקדיש שדהו דמס' ערכין דיהיב טעמא דפדיית הקרן עדיף שהוא עיקר מצות פדייה ולא קפדינן בתוספת החומש דהנאת התוספת שלו הוא שהוא אוכל הכל בירושלים:

ובין שנתן לו במתנה. פירש הר"ב הטבל קודם שהפרישו וכו'. בפרק האיש מקדש (קידושין דף נד ע"ב). ויהיב טעמא דסבירא ליה דמתנות שלא הורמו לאו כמי שהורמו דמיין וכן פסקה הרמב"ם בריש פ"ה מהלכות מעשר שני. וקשה על פסקם דלעיל משנה ו פ"ג כת"ק דלב"ה מתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. ומצאתי לבעל כ"מ בפ"ג סי' י"ז שכתב וז"ל ויש לתמוה היאך פסק רבינו שאם נתן לו את הטבל נקנה לו הרי הוא ז"ל פסק בכמה דוכתי דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיין. ותירץ הר"י קורקוס ז"ל שסובר רבינו דדוקא להאי מלתא אמרו לאו כמי שהורמו דמיין דעד כאן לא אמר ר"מ מעשר שני ממון גבוה אלא דוקא כשהורם ונקרא עליו שם מעשר דהא מדכתיב לה' הוא יליף וקרא אחר שהורם ונקרא מעשר משמע עכ"ל:

משנה ד

מערימין על מעשר שני. בירושלמי למה מערימין עליו מפני שכתוב בו ברכה:

משנה ה

ואין בידו מעות. דאילו היה לו מעות עדיף טפי דהוה לי' נכרי אצל הפירות ואגב סודר לא יוכל להקנות לו מעותיו. דאין מטבע נקנה בחליפין. גמרא פרק הזהב (בבא מציעא דף מו ע"א):

לחבירו. שהוא אוהבו ויודע בו שאינו עושה אלא להפטר מן החומש. רש"י שם דף מה:

וחוזר ואומר הרי אלו מחוללים וכו'. שאין צריך שיהיו המעות והפירות במקום אחד כדתנן במ"ד פ"ג:

משנה ו

נותן לו סלע. פי' הר"ב לפי שקנאו במשיכה וכו'. והמעשר לא יצא לחולין עד שיתן דמיו וכו'. והוא דעת הראב"ד בהשגה פ"ח וז"ל ואומר לי לבי שכל המשנה הולכת על מידת הדין שהמעשר אינו מתחלל אלא בשעת מתן מעות. מיהו המוכר והלוקח נידונין כשעת משיכה וכו' ע"כ. ויצא לי מזה דמתני' אתיא אליבא דהלכתא כרבי מאיר דסבירא ליה

ממון גבוה הוא והלכך אינו מתחלל אלא בנתינת כסף כדין ממון גבוה במשנה ו פ"ק דקדושין אלא שאינו כהקדש גמור. והמוכר והלוקח נדונין כשעת משיכה. ואף דברי הר"ש כן הוא. שכתב ולא הוי משיכה דמעשר כמשיכה דהקדש דתנן בפ"ק דקדושין [דף כח] רשות גבוה בכסף. מפרש בגמ' כיצד. ע"כ. ואילו סבר הר"ש דמתני' דלא כר"מ אלא כרבי יהודה דסבירא ליה ממון הדיוט הוא למה לו לפרש כך דלא הוי משיכתו כשל הקדש דמהיכא תיתי שיהיה כהקדש אם ממון הדיוט הוא. אלא ודאי שבא לפרש מתניתין דממון גבוה הוא ואפילו הכי לא דמי ממש להקדש. והוא דעת הראב"ד שלא אמר שהמשנה הזאת אינה הלכה דהא אפסיק הלכתא בגמ' דממון גבוה כמ"ש לעיל. אלא אתיא נמי כר"מ. והא דבפרק האיש מקדש (קידושין דף נד ע"ב) מוכיח דמתני' כרבי יהודה דאילו לר"מ ונתן הכסף וקם לו כדין הקדש. ולא נחת תלמודא לדחות ולפרשה אפילו כר"מ וכדפרישנא. משום דהתם להכי בעי למימר דכרי"ה. כי היכי דתשכח דסתם תנא לן כרי"ה ודלא לפסוק כר"מ. והגמ' מסיק דאפ"ה הלכה כר"מ משום דתנן בבחירתא כותיה הלכך לא חש לדחות ולומר דמתני' אפי' כר"מ. ובזה מסולקת תמיהת הכסף משנה דבגמרא מתניתין כרבי יהודה. והרמב"ם פסקה. וכתב דהרמב"ם שינה בפירושה דלא הוי ענין לממון גבוה או הדיוט. ויש לי להקשות עליו דהא גמרא מפרשה כרבי יהודה. אלא על כרחך לומר דגמרא לא נחת לפרשה בענין אחר מהטעם שכתבתי. ואי הכי מעיקרא לאו קושיא היא דאיכא לפרשה לענין ממון גבוה. ואפ"ה אתיא כרבי מאיר וכדכתבינן. אלא דבגמרא לא צריכא לנחותי בפירושה:

וסלע של מעשר שני שלו. מ"ש הר"ב ואין זה כפורע חובו וכו' לפי שבתחלת המקח וכו'. תימה דכלפי לייא. הא איפכא הוא. דאם בתחלת המקח שוה שני סלעים ועכשיו נותן סלע האחד ממעות מעשר שני שלו הוי פורע חובו ממש ממעות מעשר שני. ולשון הירושלמי ברפ"ק שמשעה הראשונה מעשר שני חייב אילו חייב היה לו ונתן לו מעשר. יאות. ונראה לי דהכי פירושו דמהשתא איגלאי למפרע שמשעה הראשונה לא היה חייב אלא מעשר שני. לפי שלא נתחלל מעשר במשיכה עד שיתן דמים. ואילו היה חייב לו מעשר ונתן לו. יפה היה עושה. [*וכתב הר"ש והאי שלו אינו כשלו דרישא אלא כלומר מלבד סלע של חולין שנותן למוכר. נותן לו סלע עדיין של מעשר שני שלו. ותרווייהו אנותן לו קאי עכ"ל]:

משנה ז

היה מדבר וכו' [*רבי יוסי אומר דיו. פי' הר"ב כיון שעסוקי' באותו ענין וכו']. וכתב הר"ש וכה"ג י"ל בפדיון מעשר שני עכ"ל. ואף בגליון ספרי הרמב"ם פ"ד אמר המגיה

והוא שעסוקים באותו ענין. או מענין לענין ובאותו ענין. ע"כ. ומיהו לכאורה נ"ל דאיכא לחלק דדוקא בקידושין ובגירושין צריך שיהיו עסוקים וכו'. משום דבעינן דעת האשה שאין האשה מתקדשת בעל כרחה. כדתנן בריש קידושין. ובגירושין שמתגרשת בעל כרחה. כדתנן בר"פ ארבעה עשר דיבמות. מ"מ גט פסול הוא לדעת הרמב"ם בפ' י"א מהלכות גירושין [ה' י"א] כלומר דמדאורייתא הוי גט. ורבנן החמירו שצריך שידבר עמה וכו'. אבל בפדיון שאין כאן דעת אחרת אלא דעת עצמו של הפודה בלבד. איכא למימר דא"צ כלל שידבר וכו' אלא הוי פדיון מעליא אפילו בשתיקה. ונראה שדעת הרמב"ם כך היא. שמכיון שסתם ולא פירש שדין הפדיון כדין הקדושין נראה שס"ל שחלוקים הם בכך. ומהאי טעמא. שהרי לא העתיק הפדיון אצל דין הקדושין שנוכל לומר דילמוד סתום מן המפורש כדאיכא למימר במשנתינו לדעת הסוברים כן. אבל העתיק כל אחד בהלכות המיוחד לו:

משנה ח

אוכל עליו עוד איסר. ואע"ג דכשאכל עליו לא אכל אלא שוה חצי איסר. ועכשיו ששוה שני איסרים נמצא שיש בו איסר וחצי שעדיין לא אכל עליו. הא מלתא ליתא שמה שנשאר והוא החצי הוא *)[*שרשאי] לאכול כפי שויו עכשיו. אבל מה שאכל עליו והוא החצי כבר נתחלל **) [*ונתפס למעשר]. ומה ששוה עכשיו אותו החצי [*השני לבדו] מן החולין הוא:

ואחד ממאה באיסר. פירש הר"ב מפירוש הרמב"ם הוא. ולא פירשו טעם לאחד ממאה באיסר. ואולי דכעין תרומה נגעו בו הואיל ואקרי קדש כמו תרומה וכמו שבתרומה כשיש כאן חלק אחד ממאה ונפל למאה בטל במיעוטו במקום שאין כאן גזל השבט. כדתנן במשנה ד פ"ה דתרומות. והכא גבי מעשר שני דלא שייך גזל אמרו דכל אחד ממאה שלא אכל נתבטל ואע"ג דבתרומה בעינן מאה ואחד הקילו במעשר ואמרו מספר שלם. כך נראה בעיני:

ב"ש אומרים וכו'. תימה דלא תנן לה בעדיות גבי קולי ב"ש וחומרי ב"ה. ועיין במ"ב פ"ד דמעשרות:

[***וב"ה אומרים בודאי י"א**. פירש הר"ב אם נשאר על האיסר של ודאי א' מעשרה וכו'. וכן פי' הרמב"ם. ותמיה לי דאין י"א דב"ה כי"א דת"ק. וי"ל דהא לעיל מ"ו כתבתי שאין שלו השנוי בסיפא כמו שלו השנוי ברישא והן דברי חד תנא. וכ"ש הכא שהן דברי שני תנאי' שיש לכל אחד לדבר כלשונו ורבינו הקדוש העתיק לכל א' וא' כדבריו. וכדתנן פ"ק דעדיות מ"ג. אבל הר"ש פירש לכל המשנה בענין אחר. וז"ל המניח איסר של מעשר

שני בחבר שראה עם הארץ שחלל מעשר שני [על] איסר איירי [ובסתמא] כמו כן הפריש מעשר ראשון ואמרי' בירושלמי ר' חנינא בשם רבי ייסא דר' אלעזר אמר הנאמן על השני נאמן על הראשון. הלכך כשראוהו מחלל פירות מעשר שני על איסר. ועירבן עם פירותיו תלינן דכמו כן הפריש הראשון ותרם עליו תרומת מעשר ממקום אחר [ואח"כ] עירבו ונמצאו בידו פירות מתוקנים שוה אחד עשר איסר וא' ממאה באיסר [פי'] א' ממאה בכל איסר ואיסר של אחד עשר. דהיינו [חלק תשיעי] באיסר שכך עולה החשבון שהרי ממה נפשך כיון שהמעשר שני איסר א'. נמצא שלאחר שהופרש מעשר ראשון נשארו עשר איסרין. הוסף על העשרה מעש"ר שהופרש עליהם [ממקום אחר כן הוא בהר"ש] היינו א'. וא' מתשעה באיסר תשיעית מלגו דהוא עישור מלבר [שתרם מהמעשר]. ונמצא בין הכל י"א איסרין וא' מט' באיסר ואותו א' מט' באיסר הוא א' ממאה שבכל. דכשתחלוק כל איסר ואיסר לט' חלקים נמצא הי"א צ"ט חלקים. והיינו דקתני אחד ממאה באיסר כלומר אחד ממאה על כל א' וא' מלבר דהוא אחד מצ"ט על [כל] אחד מלגו. וכשתצרפם עולין לאחד מתשעה באיסר. ב"ש אומרים הכל עשרה. כלומר נאמן על השני ואין נאמן על הראשון. ובה"א בודאי אחד עשר. כלומר כשראה שהפריש מעשר שני מפירות שהן ודאי טבל אוכל עליו אחד עשר כדאמרינן. אבל בפירות דמאי אם ראהו עושה [כן בפירות דמאי] אין אוכל אלא עשרה ואין נאמן על הראשון עכ"ל. והעתיקו ג"כ הפי' שהזכרתי ומתוכו הגהתיו. ובהא דבית הלל אומרים בודאי י"א וכו' מסיים וז"ל והאחד ממאה. ולא חש להזכיר כי אם הכלל עכ"ל. אך קשיא לי היאך קאמרינן שאוכל שוה אחד עשר וכו' וכלומר והנותר על זה השיעור לא יאכל לפי שהשאר אינו בחזקת מתוקן. וא"כ מעורבים טבל ומתוקן והיאך יוכל לאכול כלום מהם (וב"ש) [וכל שכן לב"ש] דאינו נאמן על הראשון היאך יאכל עשרה. משום דנאמן על השני והרי טבל דהראשון מעורב בו. ונ"ל לתרץ דהכי קאמר אחד עשר וא' ממאה יאכל בלא שום תיקון אבל האחרים המעורבים בו צריכין תיקון כשאר דמאי ויעשה התיקון קודם שיאכל כלום ולבית שמאי צריך ג"כ לתקן אלו העשרה ג"כ תיקון דמאי. כן נראה לי ליישב והוא נכון. ולכן העתקתיו. כי על פירוש הרמב"ם יש לדקדק כמו שכתבתי בדבור המתחיל ואחד ממאה וכו' ובריש זה הדבור והיישובים שכתבתי אינם מחוורים כל כך. ואע"פ שראיתי בכ"מ סוף פ"ח שכתב וז"ל הנה ר"ש פירש משנה זו ע"פ הירושלמי. והקשה עליו הרא"ש ור"ש עצמו נתקשה בפירוש הירושלמי. ואליהו עתיד לפרשה. ופי' רבינו [היינו הרמב"ם] במשנה מחוור. והר"ר עובדיה ז"ל לא כתב אלא פירוש זה אע"פ שבמקומות אחרים דרכו למשוך אחר פירושי רבינו שמשון עכ"ל. הנה לא גלה קושית הרא"ש אולי היה לה תירוץ כמו

שמצינו בכמה מקומות להאחרונים שמתרצים לקושית הראשונים. ומ"ש שהר"ש עצמו נתקשה וכו'. לא על הירושלמי הזה שבפירושו הזה אלא אח"כ הביא ירושלמי שמדבר מזה הענין ומחדש בו דברים על זה הירושלמי הוא שנתקשה הר"ש ואנכי לא ידעתי איך יפרשהו הרמב"ם ג"כ. והקרוב אלי שהיא קושיית הרא"ש ג"כ. ומשום כך לא הוצרך הכ"מ לגלותה מכיון שהיא מגולה בדברי הר"ש עצמו. ומה שהר"ר עובדיה כתב לפירוש הרמב"ם אולי מפני שראה בפירושו שסיים בזה הלשון דהוא ענין המאמר וכונתו והוא ענין מופלג מאד. ועוד [צ"ל ועד] שכ"מ מביא ראיה מהר"ב אביא אני בהפך מהפירוש שהזכרתי שבכמה מקומות כותב לפירוש הרמב"ם ולא לפירוש הר"ש ובכמה מקומות שכותב לפירוש הר"ש וכותב ג"כ לפירוש הרמב"ם. ובכאן לא כתב אלא לפי' הר"ש]:

משנה ט

[*__המעות הנמצאים וכו__'. ועיין במ"ב פ"ז דשקלים]:

[*__הרי אלו חולין אפילו דינר זהב וכו__'. כתב הר"ב אע"פ שאין דרך וכו'. ומסיים בפירוש שהזכרתי שאילו היה מעשר היה נותן בהם סימן]:

__וכתוב עליו מעשר הרי זה מעשר__. ולא נאמר שמא הם חולין וזה החרס הוא מכלי שהיה בו מעשר נתון בתוכו וכתבו עליו מעשר. הרמב"ם ועיין במשנה יא:

משנה י

__הוא קרבן__. פי' הר"ב כלומר הקדש. ומסיים הר"ש כדכתי' (נחמיה י':ל"ה) על קרבן העצים:

משנה יא

__שבשעות הסכנה היו כותבים ת' תחת תרומה__. מאי דסיים מפרש וה"ה לאינך:

__רבי יוסי אומר כולם שמות בני אדם הם__. כמו תובל קין. תרח. תודוס איש רומי. רבי תנחום. וכתב הרב ולדבריהם דרבנן קאמר להו דלדידיה אפילו כתוב בו. קרבן. תרומה. כל התיבה שלימה. הא קאמר בסיפא אשתקד היתה מלאה פירות ופינה. עד כאן:

פרק ה

משנה א

__כרם רבעי__. עיין מה שכתבתי במשנה ו פרק ז דפאה:

__ושל ערלה__. כתבו התוספות פרק מרובה (בבא קמא דף סט) וז"ל קצת קשה דלא נקט ערלה תחלה ע"כ. ולא החליטו הקושיא לפי שיש לומר דעיקר פרקין בדיני רבעי מיירי משום דשייכי למעשר שני הואיל ואקרי קדש כמוהו. אלא אגב שהזכיר דין הציון מבאר

גם כן דין ציון ערלה וקבר. ולפיכך אע"פ שהערלה קודם בזמן לרבעי הואיל ולא נשנה בכאן אלא אגב לא ראה להקדימו. כך נ"ל:

בחרסית. כתב הר"ב דכשזורעים בה אינה מוציאה כדי נפילה. כלומר כדי זריעה כלישנא דמתניתין ה פרק ט דבבא מציעא ודלא כלישנא דמתניתין דריש פרק ה דפאה ודברי הר"ב הללו הם דברי התוס' דפ' מרובה (בבא קמא דף סט) ופ' כסוי הדם (חולין דף פח.) וטעמייהו דלא תקשה אמתני' דסוף פ' כסוי הדם דמשמע דחרסית מגדל צמחים [*וע"ש]. אבל לפי מ"ש הר"ב שם כפירוש הרמב"ם דמתחלה קודם שנעשית חרסית ראוי לגדל צמחים. אינו צריך למה שכתב כאן. ועוד דהכא מפרש באדמה שעושין ממנו כלי חרס משמע שהיא גרועה לצמיחה משאר אדמה. ולפירושו דהתם משמע דמגדלת צמחים כמו שאר אדמה:

במה דברים אמורים בשביעית. פירש הר"ב אבל בשאר שני שבוע הלעיטהו וכו'. גמ' דפרק מרובה [*ובמשנה של הפירוש שהזכרתי הוא כן במשנה עצמה] ופסקה הרמב"ם בפירושו ובחבורו פ"ט מהלכות מעשר שני. ועיין מה שכתבתי במ"ה פ"ג דדמאי:

הנלקט. פירש הר"ב לכשיהא נלקט. כ"פ התוס' במרובה. דאי לא תימא הכי לא הוה תקנה להנאכל בין לקיטה לאמירה. וכן כתב הר"ש. וכתב עוד ולא שייך ברירה בענין זה [כלומר דהא קיימא לן דבדאורייתא אין ברירה כמ"ש הר"ב מ"ד פ"ז דדמאי] הואיל ואינו חל החלול עד שיתלקט. [*וכתב בפירוש שהזכרתי ומה שלא היו מחללים כל הכרם בפעם אחת. שפעמים היו רוצים להוליך מותר הפירות [לאכול] בירושלים ע"כ]:

משנה ב

כרם רבעי היה עולה לירושלים. כתב הר"ב מתוך שיאכל כל אדם נטע רבעי שלו וכו' לפי שסובר דכרם רבעי לאו דוקא אלא הוא הדין כל נטע וכדתנינן לקמן במ"ד כיצד פודין נטע רבעי וכו' וכמו שכתבתי כבר במשנה ו פרק ז דפאה. [*וכן כתב עוד במשנה ה פרק ד דעדיות] וכן במסכת ביצה פרק קמא דף ה כתב רש"י אהך מתני' דהכא פלוגתא דפ' כיצד מברכין (ברכות דף לה.) אית תני כרם. ואית תני נטע. וכלומר דלדתני נטע הכי נמי בנטע איירינן וכן סתם מתניתין ו פרק ב דבכורים כמאן דאמר נטע רבעי. אבל הרמב"ם בפ"ט מהלכות מעשר שני כתב ענבים של כרם רבעי עולין וכו' ושאר כל הפירות אפילו בזמן בית המקדש נפדין סמוך לחומה. וכתב עליו הכסף משנה בירושלמי שמתחלה לא גזרו אלא על הענבים עכ"ל. וז"ל הירושלמי א"ר הילא בראשונה היו עושין יין בטהרה לנסכים. ולא היו ענבים מצויות התקינו וכו'. ולרש"י והר"ב יש לומר שסוברים דמתחלה היתה התקנה על ענבים מטעם הנסכים. ואחר כך היה התקנה על

כל הפירות מטעם שאמרו בבבלי בביצה וראש השנה דף לא בשם רבי יוחנן כדי לעטר שוקי ירושלים בפירות ומשמע בכל פירות דמה לי עיטור השוק בענבים מה לי בשאר פירות ועוד בפירות סתמא קאמר. וגם רבי יוחנן גופיה איהו מריה דתלמוד הירושלמי. הלכך מפרשים דמתניתין דהכא אע"ג דתני כרם רבעי לא עדיפא ממשניות אחרות דתני נמי כרם רבעי. ומתלי תליין בפלוגתא דאית דתני וכו'. וסברי דלהכי נקט ר' ייחנן סתם. דסבר כמאן דאמר דתני נטע רבעי. והר"ב שבא לפרש להלכה מפרש למתניתין כמאן דתני נטע רבעי. דהכי הלכתא. אבל להרמב"ם שפוסק במתניתין דהכא כרם רבעי דוקא. צריך לומר דפירות דנקט ר' יוחנן היינו פירות דכרם. [*ובירושלמי דר"פ. זונא שאל לרבי מה נתני כרם רבעי. או נטע רבעי. אמר לון פקון שאלון לר' יצחק רובא דבחנת ליה כל מתניתא. נפקין ושאלון ליה אמר לון קדמיא כרם רבעי. ותנינא נטע רבעי. ונ"ל דרוצה לומר זו המשנה ומטעם דר' יוחנן שהיתה התקנה לבסוף על כל הפירות. ומיהו י"ל נמי דר"ל מתניתין דד' וה' וי' ששם נשנו נטע רבעי. ובין כך ובין כך קשיא למה קתני פעם [כרם. ופעם] נטע. אלא ודאי דהיינו טעמא שיש פלוגתת התנאים ושנה רבי פעם כזה ופעם כזה. ובהכי נראה לי ליישב ג"כ אמאי השיב רבי לזונא שישאל לר' יצחק שהמשניות בחונות ומצורפות אצלו והרי רבי חברם. ואם הוא לא ידע ר' יצחק מנא ליה. אבל למה שכתבתי דרבי לא רצה לסתום כחד ומש"ה פעם תנא כרם ופעם תנא נטע. אפשר שנשכח ממנו איזו היא ששנאה כך ואיזה היא ששנאה כך. שמפני שלא היתה נפקותא להלכה מכיון שלא סתם כחד לא רצה להטריד עצמו שיהיה בקי בכך ודומה לדאמר ר' חייא לרב [שבת דף ג.] בר פחתי כי קאי רבי בהא מסכת לא תשייליה במסכת אחריתי לפי שהיה טרוד בחבור המסכת ההיא משא"כ ר' יצחק שלא הוה ליה טרדא זו ידע רבי ביה שהיו מובחנות אצלו כל המשניות היאך הן שנויות אע"ג דלא נפקא מינה מידי להלכה]:

ותנאי היה בדבר שאימתי שירצו יחזור וכו'. פירש הר"ב שאם יתמעטו הפירות. וכן כתבו הרמב"ם והר"ש. ולא סגי בבטול טעם האיסור. ונראה לי טעמא מדמסקינן בפ"ק דביצה [דף ה:] דכל דבר שבמנין צריך מנין אחר להתירו. ופרש"י אפי' אירע דבר שאתה יכול להורות בו היתר ולומר אין תקנת מנין הראשון עומדת אפילו הכי אסור עד שהתירוה חכמים בפירוש בקבוץ חכמים ע"כ. והואיל ואין שום דבר שבמנין מתבטל מעצמו וצריך מנין אחר להתירו. חששו המתקנים שמא אותו המנין שיבא אחריהם לא יהיו גדולים מהם בחכמה ובמנין. ותנן בפ"ק דעדיות אין ב"ד יכול לבטל [דברי] ב"ד חברו אא"כ היה גדול ממנו בחכמה ובמנין. לפיכך המתקנים עצמן הטילו תנאי

בדבר להחזיר לכמות שהיה לכשיתבטל הטעם. דהשתא המתקנים עצמם הם המבטלים התקנה בהתבטל הטעם. וסובר אני שמ"ש הרמב"ם בפרק ב' מהלכות ממרים אפי' בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו אין האחרונים יכולים לבטל עד שיהיו גדולים מהם עד כאן. שממשנה זו למד כן דמדהוצרכו לתנאי שמע מיניה שצריך שיהיו המבטלים גדולים מהמתקנים אפי' אם נתבטל הטעם. והראב"ד שהשיג עליו ואומר שכל שנתבטל טעם התקנה א"צ שיהיה ב"ד המבטל גדול מן המתקנים. נראה שמפרש למשנתנו דתנאי היה שיחזור וכו' כל אימת שירצו אפי' כשעדיין לא נתבטל הטעם. וא"ת בין להרמב"ם וסייעתו בין להראב"ד. מה היה צריך כלל לתנאי שהרי התקנה שיהא נפדה וכו' אינה תקנה אלא דין תורה הוא שאין לנטע רבעי אלא דין מעשר שני. ומעשר שני פודהו סמוך לחומה כדלעיל בפ"ג משנה ז ח. וא"כ זאת התקנה שיהא נפדה. אינה אלא עקירת התקנה הקודמת שיעלו לירושלים ולא יפדו. ועקרוה והעמידו הדבר על דין תורה. ומעתה ודאי הרשות נתונה לכל ב"ד שבכל דור ודור לתקן כטוב וכישר בעיניהם לעלות לירושלים אם יום או יומים פחות ויתר כמו שהראשונים תקנו במהלך יום. ונראה לי דמתני' דייקא דתני התקינו ומאי התקינו הא לא הוה אלא בטול ועקירת התקנה הראשונה. אלא ודאי דהתקינו תקנה שיהיה נפדה ולא יעלו כלל לפי שרבו הפירות ואין קונה. וכיוצא בו מצאנו לר' יהודה בסוף פ"ד דבבא מציעא [דף ס.] שסובר לא יחלק החנוני קליות וכו'. ולא יפחות השער. הרי לסברתו ראוי לתקן שלא יפחות השער. ונראה דהיינו סברת רבי יוסי שחולק לפי שהוא סובר כחכמים דפליגי על רבי יהודה וסברי זכור לטוב להפחית השער ולפיכך אומר שהתקנה היתה מפני שחרב הבית. ולר' יוסי נמי הוצרך תנאי מפני שהתקנה היתה שלא יהו רשאים להעלות כדי שלא לעטר שוקי ירושלים הנתונה בידי האויבים ואף אם יתבטל זה הטעם שיבנה בית המקדש במהרה בימינו. ולא יהו אותו בית דין שבאותו דור רשאין לבטל כי אולי לא יהיו גדולים מזה הבית דין. כי בנין בית המקדש קודם למלכות בית דוד כדאיתא בירושלמי אמתניתין. וכל שכן קודם לתחיית המתים. ומזה ודאי קשיא להראב"ד דהואיל והתנאי עצמו לא היה אלא לכשיבנה בית המקדש. וממילא בטל הטעם וא"כ מה צורך לתנאי. וגם בזה יש לי להליץ בעדו מזה הירושלמי שבית המקדש עתיד להבנות קודם מלכות בית דוד. ונמצא שעד מלכות בית דוד יהיה לאויבים קצת ממשלה עלינו וכמו שהיה בתחלת בית שני. ובשלוט האויבים בנו ויהיו בירושלים. עדיין לא נתבטל הטעם לגמרי. לפיכך הוצרכו לתנאי שהבית דין שבאותו דור יחזרו הדבר לכמות שהיה על פי זה התנאי. ולפי מה שכתבתי דת"ק אתיא כרבי יהודה ורבי יוסי כחכמים. יצא לי טעם נכון למה

שהרמב"ם העתיק בחבורו דברי רבי יוסי ולא דברי תנא קמא. אע"ג דקיימא לן הלכה כר' יוסי מחברו ולא מחבריו. משום דרבי יוסי כחכמים דהתם דהלכה כוותייהו. ועוד נראה לי דפסק כרבי יוסי משום דסוגיא דמסכת ראש השנה [דף לא:] מוכחת דזאת התקנה אחר החורבן היתה. לרב פפא מתקנות רבן יוחנן בן זכאי שאחר החורבן. ולרב נחמן בר יצחק בדור שאחריו. ותמיהני על הכסף משנה שלא העיר ע"ז שפסק כרבי יוסי. ולא נהירא לומר דהרמב"ם כתב משחרב בית המקדש וכו' משום דאף לת"ק הואיל ונחרב הבית אין מעלין כדכתב בפירושו. דאין זה מדרך הרמב"ם בחבורו להשמיט דין הנוהג בפני הבית:

[*משחרב בית המקדש היה התנאי הזה. קצת קשה דהיתה התקנה הזאת הוה ליה למימר]:

משנה ג

כרם רבעי וכו'. משנה זו שנויה במ"ו פ"ז דפאה וע"ש:

משנה ד

נטע רבעי. עיין מה שכתבתי במ"ו פ"ו דפאה:

על פי שלשה. פירש הר"ב דסתם נטע רבעי אין דמיו ידועים. כלומר ולהכי תנן בסתם שלשה דמשמע דלעולם בעינן שלשה. ולעיל בפ"ד גבי מעשר שני מחלקינן בין דמיו ידועים לשאין דמיו ידועים. אלא דהכא אין לחלק משום דלעולם אין דמיו ידועים [*דמצריך לפחות היציאה. הר"ש]:

[*להוציא יציאות מביתו. עיין במשנה דלקמן]:

משנה ה

שכר לקיטה. פירש הר"ב ובשביעית אינו מנכה שכר לקיטה שכל אדם מלקט לעצמו. וכן פי' הרמב"ם ונראה לי דטעמא דמלתא משום דאין הכל בקיאין בדיני שביעית וכשיאמר הא לך איסר ולקוט לי בו הדמים נתפסים בקדושת שביעית אלא צריך שיאמר לקוט לי כדתנן במ"ד פ"ח דשביעית. והלכך נמנעים בני אדם מללקוט בשכר. ומיהו אכתי לא ניחא לי דמשמע מדבריהם דבשאר שני שבוע מנכים שכר לקיטה נמי [*וכדמוכח גבי הפקר] ולא פירשו כן במשנה דלעיל. ובחבורו כתב שומרים חמרים ופועלים. ואולי דבכלל פועלים הלוקטים. והר"ש כ' דיש מפרשים למתניתין דלעיל יציאות מביתו. חפירה. וזמירה. ובשביעית כל הנך לית ביה דאסורין בשביעית. ע"כ. משמע דאילו לקיטה בשביעית נמי מנכה. ותנא לא בא למעט בשביעית אלא הנך ושכר לקיטה לעולם מנכין בין בשאר שני שבוע בין בשביעית. ולקיטה בסיפא מתניא ועלה

קא סמיך בכולהו. ובתחלה כ' הר"ש דיציאות דלעיל שיצטרך לשכור פועלים ללקט ובשביעית הואיל ודינו להיות הפקר ואין ראוי ליתן בו שכר לקיטה פודין בשיוויו אבל הפקר תחלתו היה עומד לפחות ממנו שכר לקיטה ולא פקע משום דאפקריה ע"כ:

ובין שניתן לו במתנה. פי' הר"ב כשהוא סמדר דאילו לאחר שנגמר בישולו וכו' אין יכולים ליתן [אותו] במתנה. בגמרא פ"ב דקדושין דף נד כגון דיהיב ליה כשהוא סמדר. ודלא כרבי יוסי דאמר סמדר פרי לענין ערלה ומשמע דדוקא סמדר אבל בוסר לא. הואיל דלענין ערלה הוי פירי לרבעי נמי הוי פירי. ואע"ג דאתקש למעשר שני [ועיין במשנה ח פ"ק דערלה] ולענין מעשרות בוסר לא הגיע לעונת המעשרות כמ"ש הרמב"ם בפרק ב' מהלכות מעשר. י"ל דלחומרא דינו כערלה דהיתירא דאסורא דערלה ניהו ומערלה הוא בא כמ"ש בסייעתא דשמיא במשנה ח פ"ק דערלה. והרמב"ם בחיבורו כתב אינו נקנה במתנה אלא אם נותנו בוסר. וכתב עליו הכ"מ דיש לתמוה דעד כאן לא שרינן אלא סמדר ולא בוסר. ואין לומר דטעמא דשרינן סמדר משום דאינו פירי. ובוסר נמי אינו פירי שהרי כשהגיע לכפול הלבן מברכין עליו בורא פרי העץ. וצ"ע. ע"כ. וכלומר ולא ה"ל לסתום ולכתוב בוסר בסתם. דמשמע דכל בוסר אפילו הגיע כפול הלבן נקנה במתנה. ועוד קשה לי דבפרק ה מהל' נזיר כתב הרמב"ם בפירוש דבוסר הוא פירי. ונ"ל דלפי מה שכתב בפירושו ולא תתקיים המתנה במעשר אלא א"כ נתנו הפירות קודם שיבואו לעונת המעשרות דלא קשיא ולא מידי. דהא כתב בפ"ב מהל' מעשר. פירות שאינן ראוין לאכילה מקטנן כגון הבוסר וכיוצא בו. אינן חייבין במעשר עד שיגדלו ויעשו אוכל שנאמר (ויקרא כ"ז:ל') מזרע הארץ מפרי העץ עד שיעשו פרי. ע"כ. וסייעתא לדבריו בר"פ שלישי ממסכת בכורים בירושלמי הביאו הרמב"ם והר"ב בפירושם הנה הבאתי את ראשית פרי בשעת הבאה צריך שיהא פרי ולא בשעת הפרשה אלא אפי' בוסר. הרי שבוסר אינו פרי ותו כתב הרמב"ם הענבים משיראו החרצן שלהם מבחוץ. ע"כ. והשתא אם זה שיראה החרצן מבחוץ הוא הבוסר שהגיע כפול הלבן. וכמו שנראה ממה שאמר עד שיעשו פרי והרי כשהגיע לכפול הלבן הוי פרי לברכה. א"כ כמו שסותם בהלכות מעשר וקראו בוסר סתם ורוצה לומר בזה כל שלא הגיע לכפול הלבן. הכי נמי הכא לענין נטע רבעי קורא לבוסר סתם לשלא הגיע לכפול הלבן. וכן יפורש בוסר שכתב בהלכות נזיר [*כשהגיע לכפול הלבן]. ואם שיראה החרצן מבחוץ גדול יותר מבהגיע לכפול הלבן. אכתי שפיר קאמר בוסר דנקנה במתנה לפי טעמו דיהיב דכל שלא בא לעונת מעשרות לא הוי ממון גבוה. והא דבגמרא נקט סמדר לרווחא דמילתא נקט סמדר שעדיין אינו פרי כלל אפי' לברכה. דאילו בוסר שהגיע לכפול הלבן הוי פירי לענין ברכה. אע"ג דלפום

קושטא דמלתא אפי' בוסר שהגיע כפול נקנה במתנה. משום דהואיל ועדיין לא הגיע לעונת המעשרות אינו ממון גבוה. מ"מ גמרא לא נחית השתא אלא לומר דשייך מתנה בנטע רבעי. ונקט מלתא דרווחא. והיינו סמדר דלכולי עלמא לא הוי פירי אלא לר' יוסי. והשתא דברי הר"ב יכולין להתפרש כדברי הרמב"ם ועיין בפירושו משנה ז פ"ק דערלה ומה שכתבתי שם. [*ובדברי הר"ב במשנה ו פ"ג דעוקצין מוכח כמו שכתבתי באחרונה ועיין סוף פ"ג דגיטין]:

משנה ו

ערב יום טוב הראשון של פסח. והרמב"ם בפ' אחד עשר מה' מעשר שני העתיק ערב יום טוב האחרון. והכ"מ הביא ראיה לגירסתו מן הירושלמי דפריך ויתודה ביו"ט הראשון של פסח. כדי שיהא לו מה לוכל ברגל ויתודה בשחרית ע"כ מצוה הוא לוכל. ואם איתא שהביעור היה מערב יו"ט הראשון הרי לא היה לו מה לאכול ברגל. עכ"ל. וא"ת מאי משני הירוש' אדפריך ויתודה בשחרית דעד כאן מצוה [הוא] לוכל. הרי ביער הכל מערב יום טוב. דאין לומר דפריך אשחרית של יום טוב הראשון דאכתי תקשה ויתודה ביום הראשון של חול המועד. ונ"ל דה"ק דמצוה הוא לאכול עד כאן שכל שלא יצא המועד יכול לקיים מקצה וגו' במועד. ולפיכך לא התקינו להתודות שחרית אבל לפי שביום טוב אי אפשר לבער וחששו אם ישייר *)ביום טוב ולא יאכלנו שלא יוכל לבער ולהתודות לפיכך אמרו לבער מערב יו"ט. ומפני שעדיין לא יצא המועד והיה ראוי לוכל עדיין לכך לא התקינו הוידוי עד למנחה [*כדלקמן מ"י] והא דתנן במשנה ה פ"ב דמגילה כל היום כשר לוודי מעשר היינו שאם התודה יצא ידי וידוי אחרי שכבר ביער מערב יו"ט. אבל חכמים התקינו במנחה מהטעם של הירושלמי. ולהר"ב בפירוש משנה י גירסת הספר נכונה. ואין מן הירושלמי קושיא. [*ובסדר משנה שבירושל' לקמן במשנה י לא גרסינן אלא במנחה ביו"ט ולא גרסינן האחרון מזה מוכח דהכא גרס האחרון ולא הראשון אע"פ שבסדר המשנה דירושלמי גרס הכא הראשון מ"מ מתוך דלא גרס במשנה י כלום אם כן אקמייתא סמכא. וממילא דבקמייתא דהיינו הא דהכא על כרחין הגירסא האחרון. כך דן לפני בני האלוף מוהר"ר אברהם שיחיה ודבריו נכונים]:

של פסח. כתב הר"ב שאין פירות של שנה שלישית נגמרים להיות נלקטים כולם עד שיבא פסח וכו'. כלומר שכשיבוא פסח כבר נגמרים להיות כל הפירות נלקטים. ואין ה"נ דקודם לכן נגמרים דהיינו מחנוכה וכמפורש במשנה ו פרק קמא דבכורים. אלא שצריך שיהיה במועד והמועד הקודם לחנוכה עדיין אין כל הפירות נלקטים. אבל המועד

שאחריו שהוא פסח כבר נגמרים כו'. וזהו שאמרו בירושלמי אי כשתכלה לעשר את כל הפירות. יכול אפי' בחנוכה נאמר כאן מקצה וכו' מה להלן במועד אף כאן במועד:

[*]**מעשר ראשון לבעליו**. פירש הר"ב ללוים. ועיין במשנה טו]:

והבכורים. עיין בפ"ב דבכורים משנה ב:

התבשיל. פירש הר"ב שיש בו מפירות שביעית או ממעשר שני וכו'. וצ"ע מה ענין שביעית לכאן. ואין לומר משום דחייב נמי בביעור. חדא דאין ביעורן שוה דהך דהכא מתבערין מן העולם. ודשביעית אינו כן לדעת הר"ב כמו שהוכחתי מפירושו מ"ב וח דפ"ט דשביעית ועוד דטעמא דכתב הכא כיון דאין ממשן ניכר. אינו עולה לשביעית. דהא גבי שביעית אזלינן בתר טעמא אע"פ שאין הממש ניכר. כדתנן התם בסוף פ"ז. והרמב"ם בחיבורו פ' אחד עשר כתב תבשיל של מעשר שני ונטע רבעי ועיין במשנה י:

משנה ז

צריך לחללן על הכסף. פי' הר"ב דכתיב וצרת הכסף בידך הכסף בלבד מעלין. וכך כתב הרמב"ם. ונ"ל לפרש דרוצה לומר הואיל ואין בית המקדש אין לך ריחוק מקום גדול מזה הלכך מחללן על הכסף וכאילו וצרת הכסף אינו רשות אלא חובה. דכיון שריחוק מקום כזה שאין בית המקדש אי אפשר להעלות הפירות אלא וצרת צריך לחללן. אע"ג דפשטיה דקרא בזמן בית המקדש ואינו אלא רשות. והר"ש הביא הירושלמי בזה הלשון וצרת הכסף בידך ובלבד בידך. ובירושלמי שלפנינו וצרת הכסף בלבד בידך. ונ"ל דהכי פירושו דבזמן שאתה מניחו בידך כלומר במקומך וא"א להעלותן למקום הבחירה יהיה הכסף בלבד בידך ולא הפירות אלא צריך אתה לחללן על כסף. ודייק מבידך דמיותר דהוה ליה למימר וצרת הכסף והלכת וגו' ונתת הכסף וגו'. [*]ועיין בפירוש הר"ב משנה י פ"ג דב"מ]:

משנה ט

מי שהיו פירותיו רחוקים ממנו. פי' הר"ב וכבר נתקנו. ולאו דוקא נקט דאפילו קודם שנתקנו נמי כדלעיל שכל הפירות שלא הגיעו לעונת המעשרות פטורים. הא שהגיעו לעונת המעשרות חייבים ואע"פ שעדיין לא הופרשו. והכי איתא בירושלמי והביאו הר"ש לעיל והלא טבל הוא רבי הילא בשם [רבי] שמואל זאת אומרת שהטבל קרוי קדש. ועוד דעובדא דרבן גמליאל מוכח שעדיין לא נתקנו שהרי אמר שאני עתיד למוד וכו':

צריך לקרות להם שם. פי' הר"ב לזכות אותן לבעלים. ולא הוי כקריאת שם דבמס' דמאי שהוא לקבוע מקום בצפונו או בדרומו ושיזכיר הסכום מאה חולין וכו'. אלא הכא אינו חייב אלא לברר להם בעלים למי יתנום כך כתבו התוספות בקדושין [ריש] דף כו:

[*]**עשור וכו' נתון ליהושע**. כתב הר"ב לוי היה וכו'. ואם תאמר הא קנסם עזרא [כמ"ש הר"ב במשנה טו] ויש לומר כר"ע דאמר קודם קנס דוקא ללוי ואחר קנס' לכהן וללוי כדאמר בפ"ב דכתובות תוס' דב"מ [יא:]]:

ומקומו מושכר לו. פי' הר"ב ויקנה המעשר אגב קרקע. בפ"ק דב"מ דף יא ע"ב. [*ועיין במשנה ז פרק ה דב"ב]. ופריך וכי לא היה להם סודר לקנות ממנו המעשר בחליפין. ומסיק מתנות כהונה נתינה כתיבה בהו. חליפין דרך מקח וממכר הוא. מטלטלי אגב מקרקעי נתינה אלימתא היא. והרמב"ם בפי"א מהלכות מעשר שני כתב שאין מקנין מעשר בחליפין וכתב הכסף משנה וז"ל נראה שלמד כן מהך עובדא וכו' ע"כ. אשתמיטתיה דתלמוד ערוך הוא:

ונתקבלו זה מזה שכר. כתבו התוס' דאילו חליפין אין שכירות נקנה בחליפין והרא"ש כתב דכיון שעל ידי חליפין לא היה יכול להקנות כדמפרש בגמ'. [כמו שכתבתי] אלא היה צריך להקנות להן אגב קרקע יותר קל ליתן פרוטה לשכר מקנין חליפין:

משנה י

במנחה ביום טוב האחרון. משום דאין זמן מאוחר ביום טוב אלא מנחה האחרון. ואיחרוהו לוידוי כל עוד שיכולים לאחרו. מטעם הירושלמי שהבאתי במשנה ו. ומכאן ראיה וגדולה היא אלי. שאין מחוייבין בסעודה שלישית ביום טוב דלא כסוברים שגם ביום טוב מחוייבים כמו שכתוב באורח חיים סימן תקכ"ט. שהירושלמי אומר על של שחרית עד כאן מצוה לוכל:

מתודין. כתב החכם מהר"ר עובדיה ספורנו בפרשת כי תבא שהוידוי על שבחטאינו ובעונות אבותינו הוצרכנו לבער הקדש מן הבית לבלתי תת אותם לבכורות שהיו ראוים לתרומות ומעשרות כאמרו (יחזקאל כ':כ"ו) ואטמא אותם במתנותם בהעביר כל פטר רחם. ויאמר וגם נתתיו ללוי כמו ואע"פ שנתתיו ללוי וזולתו כמצותיך אעפ"כ אני מתפלל השקיפה לטובה במקום ההשקפה לרעה הראוי לעוני עכ"ד:

[*]**זה מעשר שני**. עיין מה שכתבתי בשם הרמב"ם במשנה יג]:

זו תרומה ותרומת מעשר. לשון הר"ש. ובירושלמי דייק מדלא תני בכורים שמע מינה ר"ש היא דתנן וחייבים בביעור ור"ש פוטר [בפ"ב דבכורים ולעיל מ"ו] דהא לא תני להו בהדי תרומה ותרומ"ע משום דבכלל תרומה נינהו דבכורים אקרו תרומה כדדרשינן ותרומת ידך אלו בכורים עכ"ל. ורוצה לומר דאי אתיא כר"ש אתא שפיר דלא תנא להו משום דהוו בכלל תרומה שנתנין לכהן כמו התרומה אבל לרבנן מתבערים הוי ליה

למתני. ונראה להגיה שצריך להיות והא דלא תנא וכו': אע"פ שאינן מעכבין. הרמב"ם בפרק י"א כתב אע"פ שאין לקט שכחה ופאה מעכבין:

משנה יא

אם הקדים מעשר שני לראשון. עיין במשנה ו פרק ג דתרומות:

מלברכך ומלהזכיר שמך עליו. והרא"ש פרק כיצד מברכין גורס ומלהזכיר [שמך] ומלכותך עליו לרבי יוחנן דאמר כל ברכה שאין בה מלכות אינה ברכה אבל התוס' כתבו דאטו תנא כי רוכלא ליתני וליזיל. ותמיהני על המזרחי ורבינו בגור אריה שכתבו על מה שפי' רש"י בפרשת כי תבא ולא שכחתי מלברכך על הפרשת מעשרות שר"ל שבח והודאה דאילו נוסח ברכה אנשי כנסת הגדולה תקנוה ומדרבנן היא. ואמר המזרחי שזאת המשנה שאומרת מלברכך ומלהזכיר שמך מסכים עם זה הפירוש על דברי רש"י ואיך תסכים עם זה הפירוש אחרי שהגמרא מייתי למשנה זו אפלוגתא דרב ור' יוחנן בכל ברכה שאין בה שם ומלכות אלא הנכון דרש"י נוסח הברכה קאמר [*וכן הוא בהדיא בפי' רש"י בפרק כיצד מברכין (ברכות דף מ) וז"ל ומלברכך ברוך אשר קדשנו במצותיו וצונו להפריש תרומה ומעשר עכ"ל]. ואע"ג דמדרבנן היא אסמכוה אקרא דמי גריעא ברכה לאסמוכה אקרא משאר דברים דמדרבנן שהסמיכום על המקראות:

משנה יב

[*]**ולא נתתיו לאוננים אחרים**. לא ידעתי ממאי מפיק להא. דלמא למת דוקא]:

ושמחתי. מבנין הדגוש השי"ן בחיר"ק והמ"ם דגושה:

משנה יג

כדי וכו'. [*אפילו במקום שאינו זבת חלב ודבש. לשון הפירוש שהזכרתי] וכתב הרמב"ם וז"ל וזה הדרש שהוא דורש בכאן זו הפרשה מלה במלה אין רצונו שיאמר אדם זה בשעת הוידוי. אבל יודיענו בכאן על דרך הפירוש ענייני זאת הפרשה אבל בשעת הקריאה אינו קורא אלא הפרשה בלשונה כמו שנתנה ע"י הנביא וזה מבואר מאד עכ"ל:

משנה יד

ישראל. דאילו כהנים ולוים פליגי בהו ר"מ ור' יוסי בסיפא:

משנה טו

[*]**העביר הודיות המעשר**. פירש הר"ב לפי שעזרא קנס את הלוים. ונדחקו התוס' בפ"ב דכתובות דף כו ע"א למצוא קרא דמוכח מיניה דעזרא קנס את הלוים ומפני כן נדחקו לפרש הכתוב בעזרא (נחמיה י) והיה הכהן בן אהרן עם הלוים במעשר הלוים דהכי קאמר כשיבואו הלוים לחלוק בבית הגרנות יבואו הכהנים עמהם. וכר"ע דכתבתי לעיל

במ"ט. אבל לראב"ע דבתר קנסא דוקא לכהן לא משמע מהאי קרא דל"ל עם הלוים דקאמר קרא היינו לקבל מהם מעשר ראשון משלהם דהא משלהם לא קנסם עזרא כדמוכח בפ' הזרוע (חולין דף קלא:). וי"ל דלראב"ע לא נמנעו הלוים מכל וכל מלילך לבית הגרנות לחלוק במעשר כדאמר בסמוך דלמא אקרי ויהיב. כל שכן בימי עזרא שעדיין לא פשט הקנס שהיו הולכים בבית הגרנות ולכך נאמר שילכו הכהנים עם הלוים. והר"ר יוסף פי' מדכתיב במלאכי [ג] הביאו את כל המעשר אל בית האוצר דבית האוצר היה לשכה שתיקן עזרא להניח שם תרומות כהנים כדכתיב בעזרא (נחמיה י). וכיון שאומר להביא שם המעשר א"כ של כהנים הוא דקי"ל [בפ"ק דמגילה] [דף טו] דמלאכי זה עזרא. והר"ר אלחנן הקשה דבסוף עזרא משמע שהמעשר היה ללוים דכתיב (שם יג) *)ואדע כי מתנת הלוים לא נתנה להם ויברחו איש לשדהו הלוים והמשוררים וגו' משמע שהלוים ומשוררים היו חולקים וצריך לומר דזה היה מקמי דקנסינהו עזרא אך קראי לא מוכחי הכי עכ"ל. עוד כתבו שם אליבא דמ"ד דקנסא לעניים הוא עיין שם כי אין להאריך כאן בזה. וכן גם עיין בפ"ט דיבמות דף פו ע"ב בתוספות בסד"ה מ"ס וכו' שכתבו אליבא דראב"ע דס"ל דמדין תורה מעשר ראשון אף לכהן דקנסינהו ללוים לגמרי ומשום הכי העביר הוידוי ע"ש. ועיין מה שכתבתי בפ"ד דקדושין במ"א בד"ה לוים וכו']:

בטל את המעוררים. כתב הר"ב שאמר להם וכי יש שינה לפני המקום גמרא סוטה דף מז ומסיימין בה והלא כבר נאמר (תהילים קכ"א:ד') הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל. אלא כל זמן שישראל שרויין בצער ועובדי כוכבים בשלוה לכך נאמר (שם מד) עורה למה תישן ה' עד כאן. וכתב הרמב"ם והם היו אומרים זה הפסוק כאילו היו מדברים עם השם יתב' והיו צועקים אליו בזה הפסוק וזה מה שאינו ראוי לעשות ולומר כלפי הש"י ע"כ:

ועד ימיו היה פטיש מכה בירושלים. [*שינה הלשון מטעם שכתוב בירושלמי עד תחלת ימיו. רבי חסידא שאל לרבי חזקיה לא מיסתברא עד סוף ימיו א"ל אף אנא סבר כן ע"כ והטעם שסותר [שאומר כצ"ל] מסתברא סוף ימיו. נראה לי שאם היה טעם המשנה ששינה הלשון להודיע שהיה זה תחלת ימיו. אם כן הוי ליה להקדים מעשה זה קודם לכולן] ועיין בסוף פ"ק דמועד קטן:

ובימיו אין אדם צריך לשאול על הדמאי. לפי שעד ימיו היו שואלין אם הוא מעושר אם לא. ומי שמדקדק על עצמו היה מניחו ולא היה לוקחו מפני שהיה צריך להוציא ממנו

המעשרות. והוא תיקן שלא יוציאו וכו' כמו שכתב הר"ב ועמ"ש בריש פ"ז דברכות בשם התוספות. ועמ"ש בריש דמאי. ושם בפ"ד מ"ג:

סליק מסכת מעשר שני